

Alenka Urh

Evald Flisar: *Začarani Odisej.*

Maribor: Založba Litera, 2013.

Čudna so pota Gospodova, pravijo, a še bolj nenavadna so pota ljudi. Smo zgolj iskalci rdečih niti, je na neki način jasno vse od začetkov človeštva, rdečih niti naših življenj in našega smisla, ki se razblinijo že ob najmanjši slutnji, da bi jih utegnili posedovati. Človek je shizofrena podoba njemu lastne želje po sebstvu, po nikdar ujemljivem jazu, ki mu na eni rami sedi Pitija in na drugi Antigona; ena mu veli *Spoznaj samega sebe* in druga šepetaje *Mnogo je nedoumljivih skrivnosti, a vendar, ni globlje skrivnosti kot človek*. Kaj nas torej opredeljuje bolj temeljno kot sam proces iskanja? V tem pogledu je tematska stalnica del Evalda Flisarja neizprosno univerzalna – iskanje poti oziroma bolje, iskanje cilja, zvesto stopajoč po neizogibnih poteh naključja (ali usode?) je nekaj, čemur je človek zapisan, naj se tega zaveda ali ne. Z vprašanji posameznikovega zasledovanja identitete ter različnimi oblikami spoznavnih motenj se Flisar tako ali drugače ukvarja v večini svojih proznih in dramskih del. V romanu *Začarani Odisej* je tema radikalizirana, pripeljana do skrajnosti, saj je junak prisiljen tavati k sebi brez kakršne koli zavesti o jazu, izgubljen ni le v svetu, temveč, kar nas navdaja s toliko večjo tesnobo, v samem sebi. V tem pogledu je imel antični Odisej v primerjavi z njegovim začaranim potomcem bistveno prednost: on je vsaj vedel, v katero smer se mora obrniti, da bi prišel domov. Za našega junaka ne moremo trditi niti tega.

Po domnevni nesreči na Baliju, v kateri je pred šestimi leti utrpel pretres možganov in skrajno obliko amnezije, spremljamo junakove krčevite poskuse, da bi našel kar koli iz preteklosti, na podlagi česar bi lahko sklepal, kje na tem svetu mu je mesto in kakšni naj bi bili njegovi prihodnji načrti. Najti skuša svoje dotedanje življenje z vso mentalno, emocionalno in celo nezavedno prtljago, ki se je nakopičila skozi čas. A kaj ko edino prtljago, ki jo junak na svoji poti domov tovari s seboj, sestavljata dva usnjena kovčka, platnena potovalka, naramna torba, trije pari čevljev, denarnica in

pet potnih listov s petimi različnimi imeni. Nobenih bremen iz preteklosti, nobenih domišljjskih inkarnacij minulega, nobenih spominov, le kopica elektronskih sporočil, ki jih v strahu pred popolno pozabo sprotnega dogajanja pošilja samemu sebi ter naključno izbranim naslovnikom. To je hkrati način, na katerega se pred bralcem razgrinja zgodba: prek prvo-osebnihi zapisov, ki tvorijo junakov virtualni spomin, nekakšen zunanji trdi disk, v katerega shranjuje nekoliko predelane spomine (v kolikšni meri, bralec ne izve) na vse, kar se mu je zgodilo med točko domnevne nesreče in razsežnostjo pozabe. Izgubljeni junak je lahka tarča prevar in manipulacij, s katerimi ga na eni strani slepi njegov lastni kognitivni aparat, na drugi pa neznani (morda doktor Krauthaker?) vseprisotni in vseopazujoči nadzornik, ki očitno spremlja (in vidi?) junakove poskuse na poti k sebi. Ta iščočega pošilja na različne konce sveta z nenavadnimi, skorajda neverjetnimi in pogosto krutimi zadolžitvami. Že ob najmanjšem sumu nepokorščine pa z besedico “nadaljuj” v njem sproži morilsko vedenje, največkrat naperjeno proti ključnim osebam na njegovi poti.

Junakov položaj je zoprn že zato, ker je pot, po kateri hodi, hkrati pot, ki jo pušča za seboj, ker pa nima niti spominov, za seboj pušča prazen nič, meglíčasto pustinjo. In tesnoba te prostrane praznine ga vedno znova strpa v najmanjšo ječo, v njegove miselne prostore z omejenim dostopom. Kaj mu torej ostane, kot živeti za vonje, barve, zvoke, za vse tisto, kar večina ljudi s periferijo zavesti dojema kot balast na poti od znane preteklosti k skrbno načrtovani prihodnosti? Protagonista opredeljuje neke vrste prisilna drža budista, ki pod vprašaj postavlja idejo permanentnega človeškega jaza in priznava, da smo prav lahko tudi zgolj skupek spreminjajočih se značilnosti.

Delo je na drobno prepredeno z razmišljanji o vsem mogočem, od temeljnih filozofskih vprašanj ter dosežkov in dognanj znanosti, ki je “od vseh božanstev še najmanj dogmatična”, prek splošnega odnosa do življenja, smrti in religije, pa vse do najrazličnejših družbeno-političnih aktualij, dogodkov in zarot, ter ne nazadnje, potujevalnega efekta novih načinov izgubljene komunikacije. V pripoved je spretno vtkana kritika “zaključne faze kapitalizma” ter s tem povezanega novodobnega suženjstva, pri katerem na neki način vsi sledimo ukazom Nekoga nad nami, nekoga, ki si zvestobo zagotavlja z udobjem in strahom, Scilo in Karibdo sodobnega časa, mi pa jim ob pomanjkanju realnih možnosti za svobodno delovanje uročeni sledimo. Včasih pa tudi le ob pomanjkanju domišljije. V takšnih okoliščinah je ideja vsenadzorujočega panoptikona uresničljiva bolj kot kadar koli, če lahko dodamo, in njegovo vsevidno oko danes preži bolj učinkovito kot doslej. In sicer iz nepreglednega števila

virtualnih resničnosti, v katere smo neizogibno vpeti in v katerih hkrati (spet nekoliko shizofreno) nastopamo kot ekshibicionisti in voajerji. S tem smo vnovič trčili ob eno od številnih stranskih tem in motivov, ki se prepletajo z glavnim tokom pripovedi. Internet, ta mogočna kopica gnilega sena, v kateri se skriva nekaj dragocenih igel, je v avtorjevih očeh leglo povprečnega, znotraj katerega pa se vendarle skriva kaj vrednega, kaj takega, iz česar ne nazadnje tudi glavni lik in celo avtor sam izbirata fine niti svojih zapisov. Konec koncev sam način podajanja zgodbe potrebuje internetno povezavo, prek katere se razkriva vsebina junakovih prizadevanj. V bogastvu najrazličnejših namigov in referenc, vse od imen junaka (od katerih vsa niso izmišljena), do (za zgodbo) bolj bistvenih medbesedilnih vezi, se Flisar izkaže za širokopoteznega avtorja, popotnika, svetovljana.

Ena glavnih odlik pripovedi je, zanimivo, prav tisto, kar ostane zamolčano. In tega ni malo. Še tisto, kar je bralcu v začetku predstavljeno kot vsaj možna, če že ne verjetna resnica, se nenehno razblinja in prikažejo se nove potencialne razlage, ki jih bralec vedno znova zgrabi z naraščajočim nemirom, kot da bi se ga junak osebno zadeval (in pri tem se ne bi zmotil), čeprav se z njim ne more povsem poistovetiti. Sporočila brez odgovorov ustvarjajo zadušljiv vtis, kot bi bil junak izgubljeni nomad tihih temin vesolja, in vsiljujejo zoprno misel, ali ni takšna temeljna samotnost nemara stranski učinek sodobne civilizacije, ki nekritično časti komunikacijo in ravno zato ukinja njeno pristnost.

Za pestro pripovedno dinamiko poskrbi izmenjavanje delov s hitrim, strnjanim pripovednim tempom, ki spominjajo na napeto kriminalko, s pasusi osamljene kontemplacije. Na antičnega predhodnika sodobnega Odiseja avtor namiguje z imeni in motivno-tematskimi elementi, ki jih srečamo na junakovi poti: tako slednji iz Ismarosa (ki je tu ime hotela) pripotuje v deželo Lotofagov (ki tokrat pozabo častijo v Amsterdamu), do enookega suroveža (vodja teroristične skupine), Kirke (ime hiše, v kateri prebiva junakova mlada ljubimka) in nazadnje do Cassandre (junakove žene?), v kateri bi utegnili videti nimfo Kalipso. Če so se na tej točki za starega Odiseja po posredovanju boginje Atene stvari obrnile na boljše, se v svetu že zdavnaj izginulih bogov ne zgodi nič posebnega in junakovi upi se znova sfižijo.

Na trenutke se na prvi pogled zdi, da junakov miselni tok poteka nekoliko preveč asociativno (in za kaj takega verjetno potrebujemo več kot zgolj kup spletnih zapisov), glavni lik pa se za nekoga, ki mu je dostopna le sedanost in trenuten nabor čutnih vtisov, kot so barve, zvoki in vonjave, presenetljivo veliko ukvarja z določenimi aktualnimi problemi. Predvsem

merimo na njegovo razpredanje o sodobnem romanopisju in togih pravilih, ki jih avtorjem in njihovim delom vsiljujejo “literaturokrati”, ki za samo zgodbo ni bistveno. Junakove misli, čeprav resnične, namigujejo na osebno vpletenost, skorajda zamero glavnega lika do tistih, ki presojujejo literaturo. Čeprav na prvi pogled omenjena tema ni tako subtilno vtkana v sicer dovršeno tektoniko pripovedi, ne bi mogli trditi, da gre za avtorjev nenamerni spodrseljaj. Konec koncev, junak naj bi bil tudi sam novinar in se je s tovrstnimi problemi nemara ukvarjal poklicno, če ni bil celo pisatelj! Asociativni niz misli in navidezne pomanjkljivosti v pripovednem postopku pozneje dobijo vsebinsko upravičenost in utemeljitev. Če se v začetku včasih zazdi, da neki element določeno mesto zaseda zgolj zaradi bralca in ne zaradi vsebinske nujnosti, se v nadaljevanju izkaže, da je tam najprej in najnujnejše zaradi junaka samega, ki je spričo okoliščin prvi in najzvestejši bralec, interpret in po potrebi vnovični posnemovalec svojih zapisov.

Sodobnega Odiseja si zaradi vseh mogočih slepil, ki so nam na voljo, od zatekanja v naročje tehnologije in virtualnih paralelnih realnosti do lažnivosti sodobnih demokracij in varljivih obljub kapitalizma, drugače kot v začaranem stanju sploh ne moremo predstavljati. Vprašanje je, kje na svoji poti proti domu bi dandanašnji omagal antični Odisej, a časi potovanja k sebi niso naklonjeni. Posledično smo vedno bolj neizraziti, brezoblični in izpostavljeni manipulacijam. Za seboj puščamo krušne drobtinice namesto kamenčkov, zato je pot iz gozda vedno bolj skrita in nedostopna. *Začarani Odisej* nas kot eden od romanesknih vrhuncev preteklega leta prepričljivo vabi na pot iskanja in opozarja, da za človeka ni najbolj pogubno to, da na svoji poti ne bi ničesar več našel, temveč da bi pozabil na samo iskanje.